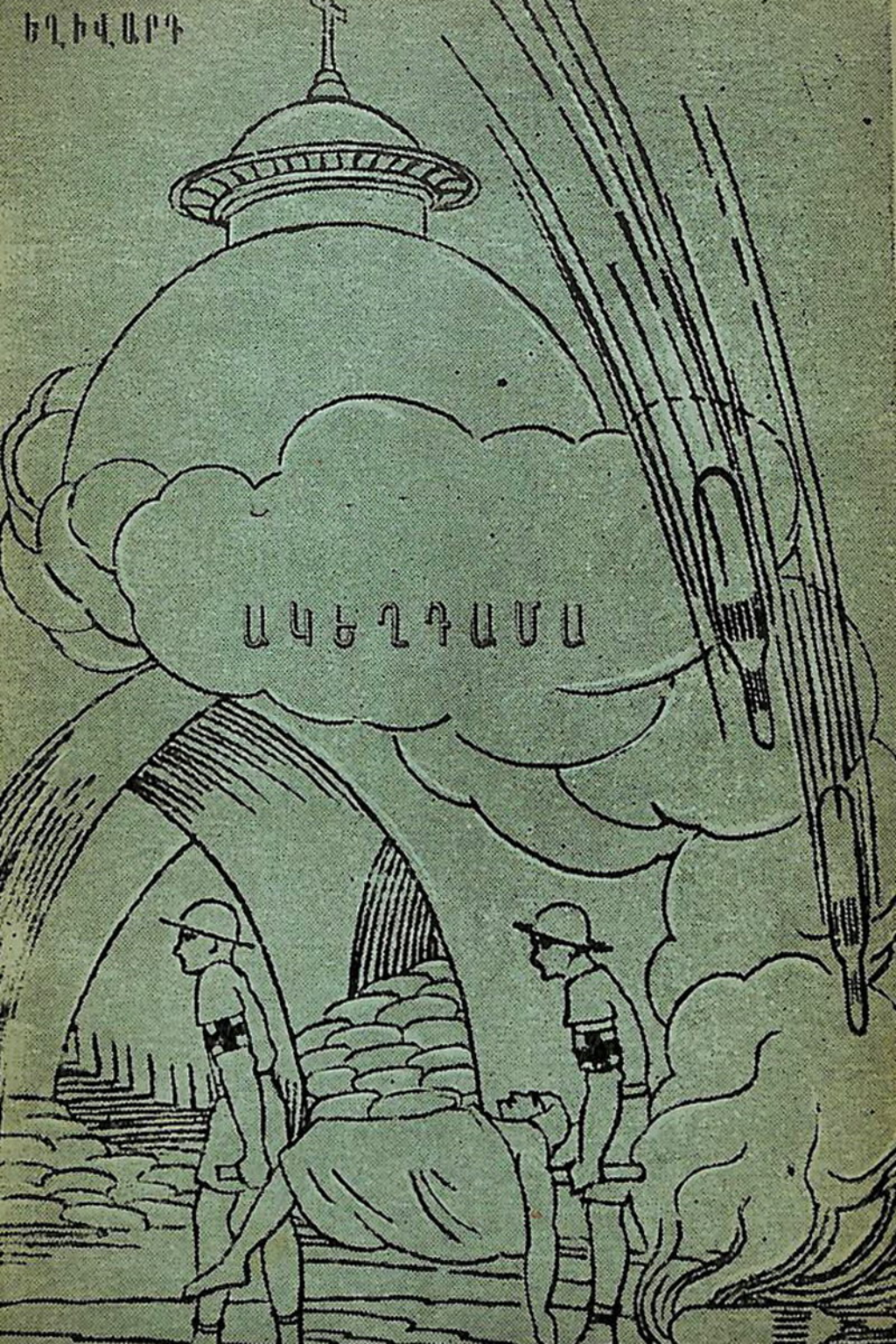

ԱԿԵՂԴԱՍԱ

400

ԵՂԻՎԱՐԴ

ԱԿՏԵՂԴԱՄԱ

«Ոչինչ կայ այնքան բեղմնաւոր
որքան արիւն՝ սերունդներու
եւ դարերու համար»:

A $\frac{II}{36683}$

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՅ ԶԱԿՈՒՅԵԱՆՅ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

1948

PLATE

PLATE

PLATE

PLATE

PLATE

PLATE

ԱԿԵՂԴԱՄԱ

Գիճն է արեան, խոսումներուն,
Երկիրն այս սուրբ,
Մուրհակն որուն կը մընայ դեռ
Անգանձելի,
Ինչպէս կ'ըսէ հեքեաթն անսուս
Ու սրբազան,
Երէկ, այսօր,
Յաւիտեանէ մինչ յաւիտեան:

Կ'անցնին աչիւս,
Երկրէն բըխող ամպերու պէս,
Պըղինձներու թինդն ու զրոփն
Հարիւրաւոր արեաներու,
Հեքեաթն որոնց մասեան է սուրբ
Սերունդներու եւ դարերու:

Կ'անցնին, կ'անցնին,
Կարաւանները խաչակիր
Ուխտով կարմիր,
Եւ հեռացող բազմութիւններ,
Եկած ծովէն ու ցամաքէն,

Եկած անծիր հեռուներէն,
Որոնք իզուր կը պրկեն դեռ
Աղեղն իրենց հոգիներուն,
Երկրին համար այս սրբազան
Խոստումն ու գինն աստուածներու:

Ու կը բացուի վարագոյրն հին,
Որու մուսփին կը նըստի դեռ
Իշխողը մեծ հին Քերոնին,
Աչքն յարդարած հորիզոնին,
Տիրոջ փառքին ու խոստումին.
Համբաներուն՝ որոնց վըրայ
Ալիք ալիք պիտի քալել
Սերունդն արեան իր սրբազան,
Համբանովը աւազներուն
Եւ ասղերուն:

Ու սակաւին ինձ կը թըւի,
Թէ կաղնիի կախարդ շուփն,
Դեռ կը խաղան երկու մանուկ,
Մին Հագարի ճեճն Իսմայիլ
Մին Իսահակ,
Ապա խնդիր ժառանգութեան
Ու բաժանում:

Տարիներ վերջ,
Ժառանգորդներ անոնք երկու
Կ'երկարէին ձեռք իրարու,
Ինչպէս կ'ըսէ հէֆեաթն անսուս
Ու հինաւորց,
Դագաղին դէմ Ա.բրահամու:
Բայց անվրնար կը մընար միտ,
Ժառանգութեան ու արիւնի
Մուրհակն անջինջ:

Կ'անցնին, կ'անցնին,
Շրդաւ շրդաւ, արիւն արիւն,
Իդան ու պայքար սերունդներու:
Մութէն բըխող կաղնին ինչպէս
Հասակն աղուոր
Անապատի գոռ իշխանին,
Կեցած ոտին Նաբաւ լեռան,
Առաջնորդող
Հօտն ընտելալ Իսրայէլին
Դէպի երկիրը Աւետաց,
Խոստումն որուն՝
Ինչպէս գաղտնիքն աստուածներու,
Իր մէջ կըրեց
Հարիւր տարի:

Կ'անցնի աչիւ
Շուքն անսահման
Խարսիւ ազեղ պարմանիին,
Ծընած լոյսէն երկինքներու,
Տառապանքէն ու արցունքէն
Այս աշխարհին,
Արիւնն որուն,
Յօղ կենսասու,
Հարսնետորեց ու մայրացուց,
Սիրտերն ամէն
Մարդոց դժբախտ որդիներուն:

Դարեր յետոյ,
Ժառանգորդներն այս հինաւուրց
Զոյգ ցեղերուն,
Ահա նորէն կը բանան վէճ,
Ու կը կենան իրարու դէմ:
Այսպէս է կարգն այս աշխարհի
Որդիներուն.
Ե՞րբ է մեռեր ձայնը հողին,
Զայնը արեան,
Երէկ, այսօր,
Յաւիտեանէ մինչ յաւիտեան:

1

Օրե՛ր, օրե՛ր ու ամիսներ,
Կը պայթէին հըրազէններ,
Կը բացուէին մահասարսուռ
Հազար ումբեր:
Մըլուենէն հարիւրաւոր
Տարիներու,
Աւխարհներէն մօտիկ, հեռու,
Բազմութիւններ,
Որդիներ նոր Իսմայէլին, Իսահակին,
Եկեր կեցեր են դէմ առ դէմ,
Պահանջելու անգանձելի
Մուրհակը հին ժառանգութեան
Իրենց արեան ու խոստումին:

Գիւերն անհուն,
Իր ափին մէջ սեղմած դաշոյն,
Ոսքն է դըրեր
Սուրբ քաղաքի դարպասներուն:
Փողոցներուն մէջ ամայի
Կ'ոռնան շուներ.
Տուներ սրտում, կորաքամակ,

Այերն իրենց
Նաւարին դէմ ալ չեն թարթեր :
Պարիսպներու գօտին է լոկ,
Քարացած շուք քաղաքին շուրջ :

Աւսարակներ միայն կանգուն,
Զանգակներու փոխան հիմա
Կ'արձակեն ռումբ կը տեղան մահ :

Ու կը հոսի գիւտն անհուն,
Արիւն, արիւն,
Փողոցներէն հազարամեայ
Քաղաքին սուրբ,
Ինչպէս հըրէ՛ս մը վիրաւոր,
Հալածական,
Նետերուն տակ որսորդներու :

Մըշուներէն հազարաւոր
Տարիներու,
Արթընցեր են ահա նորէն
Բազմութիւններ,
Յօններն իրենց ըրած վահան
Արիւնին դէմ նայուածքներու,
Սիրտերուն ոխ՝

Եւ շրթներուն թոյն ու հայհույ,
Եկեր կեցեր են դէմ առ դէմ,
Պահանջելու անգանձելի
Մուրհակը հին,
Իրենց արեան ու խոսումին:

ԵՐԲԵՄՆ

2

Դարեր դարեր առաջ էր ան,
Երբ որդիներն Իսմայէլի,
Պասըռսելով
Ժառանգութեան եւ արիւնի
Մուրհակը հին,
Իրենց քրին հողերն այս սուրբ,
Երբ թողուցին երկիրն Եէմէն
Եւ կաշիէ վրանն ու տուն,
Ու արբբօն՝
Անապատին մէջ բարձրացող
Զերբ փոքորիկ,
Իրենց ամպին սակ թաղեցին

Յեղերը խեղ՝
Իշխողները փաղափակիրք :
Եւ Թարիւկի սարէն մինչեւ
Լեռնամասերը Պիրէնեան ,
Կը ծածանէր իսլամութեան
Դրօշը մեծ , անպարտելի :

Օրեր , օրեր յաղթանակի ,
Երբ Գոթերու խումբերը շէկ՝
Ու Ֆրանկները փաջարի ,
Ինչպէս ամպեր խուճապահար
Մանիկին դէմ ,
Կը փախչէին :

Բայց մըշտաւել չեն ազգերու
Բախտն ու օրեր ,
Արեւին տակ այս աշխարհի :
Խալիֆային՝ փրշուր , փրշուր ,
Կ'իյնար մականն ամենագոր ,
Արիւնքաթախ իր ծիրանին
Կը հազունէին ,
Աշխարհակալ սուլթաններ նոր :

Յետոյ դարեր մութ , անթափանց ,
Ոգորումի եւ գերութեան ,

Ապա օրեր ազատութեան :

Այսօր նորէն ,
Ժառանգորդներ այս հողերուն
Տուրքն երբեմնի իրենց արեան ,
Որոնց վրայ դեռ կը մըխայ
Արիւնն սոսա խալիճներուն ,
Որոնց վրայ
Ժառանգորդներն իսմայէլի
Դարեր , դարեր ,
Անակեցին ,
Սերմը արեան , սերմը հացին ,
Թըրջուած գուցէ հազար անգամ
Ուղիտով կարմիր փրփրով արդար :

Մրցուներէն , աւազներէն
Կանգնած նորէն ,
Կը փաշեն սուրը հինաւորց
Իր պատեանէն ,
Պահանջելու մուրհակը հին ,
Մուրհակը նոր ,
Արիւնագիր ժառանգութիւնն
Իրենց ցեղին :

3

Անդին նետերն Արահամու,
Ծրփանքներուն վրայ արեան
Ու զըրկանին,
Ժամանակի ուղիներուն վրայ շրջում,
Ուսին վրայ բոք դառնում,
Անոնք սարին
Հանգոյն ուխտի տապանակին,
Երազն իրենց, խոսումը սուրբ,
Ամէն օր նոր ամէն օր մեծ
Իրենց ցեղին ու անցեալին:

Երկրէ երկիր ու դարէ դար,
Որդիները Խաչէլի,
Թափառեցան զըրկուած, գերի,
Որոնելով սիւնն հրեղէն,
Իրենց արեան ու խոսումին:

Հաւատարիմ իրենց ցեղին
Ու անցեալին,
Մարդոց բերին,
Աստուածներու փոխարէն
Պատգամներ նոր,

Բայց մընացին ամէնուրեք
Հալածական ու թրջնամի:
Իրենց ուսին կը ծանրանար
Ոնիրն անհուն երկինքներուն,
Աւխարհներուն՝
Անցեալ, գալիք:

Անցան դարեր, սեւ ու կարմիր,
Իմաստուններն անոնց կախարդ,
Մարգարէներ ճոր օրերու,
Գետին վըրայ ժամանակին,
Կեանքէն անդին,
Տեսան օրեր կապոյտ, կարմիր,
Վեր խոյացող
Ապառնիի ընդերքներէն:

Այժմ արիւնոտ զերթ հարցանի՛ւ
Իւրայէլն հին,
Ոսկն է դրբեր Պաղեստինի
Շընչաս կուրծքին,
Յամառ, ագան,
Ան կը կենայ,
Պահանջելու
Ժառանգութեան ու արիւնի
Մուրհակը հին:

«ՍՈՒՐԸ ԹՈՂ ԽՍՍԻ»

1

Իրիկնամուս,
Սոսկումին մէջ մեռելային
Կրծկրներ է ինքն իր վըրայ
Հազարամեայ
Քաղաքը սուրբ.
Բըլուրներէն, ամրոցներէն
Կը թափին ռումբ ու հըրազէն:

Պարիսպին շուրջ,
Երամ երամ
Որդիները Իսմայէլի,
Չային մէջէն իրենց արեան
Ու անցեալին,
Երազին մէջ ապագային,
Սըրսերնուն խոր՝
Մորմոքը հին հազարամեայ,
Եւ աջֆերնուն՝
Արիւնալից ու կասաղի
Տարիներու մաղձը աղի:

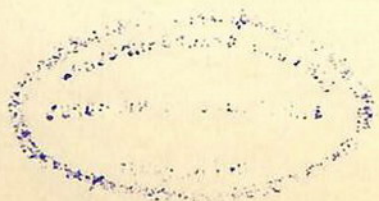
Դիմացն անոնց,
Նոր փաղափի ամրոցներու
Պողպատ կուրծփին,
Կամարներուն ճակ սրբազան
Տանարներուն փխտոնեայ,
Դարանակալ
Որդիները Իսրայէլի,
Ժիր ու արթուն,
Հոգեխառնուած ու միաձոյլ,
Բորք աչներով կը դիտեն լուռ,
Սողոմոնի տանարն աղուոր,
Ձոյլ տապանակ անցեալ փառքին
Եւ փառքերու,
Լեռը Սիոն ու Զիքենեաց,
Ուր կը խօսին հազար երգով
Դեռ անիւններն իրենց նախնեաց:
Կը ծաւալի ու կը մեծնայ
Անոնց վրայ՝
Կառօն իրենց հազարամեայ:

Քաղաքին մէջ, փաղափին շուրջ,
Ալիքաձէ՝
Խրամասներ գետնասարած,
Հողաթումբեր՝
Փողոցներու մուտքերուն դէմ,

Պատուար, պատուար :
Ու կըռուողներ անոնց ետեւ
Դարանակալ,
Կը թափեն ռումբ ու հրազէն :

Բարձունքներէն հեռու, մօտիկ,
Հըրանօթներ կ'ոռնան ուժգին,
Գնդացիներ, հրազէններ ամէն տեսակ,
Հըրասանդին խառնած իրենց
Մահուան նուագ,
Կը դըղըրդեն կամար ու պատ
Ծածփ ու երդիք :

Երկինքն անգամ ըսես առած
Անեսն թէւեր, կ'առաջանայ
Երկրի վըրայ,
Մարմին հագած փախչող սողի
Եւ սողերու :
Մինչ բոցերը փայլակնային,
Կոհակ կոհակ,
Անվերջօրէն
Կը պատռուին ու կը շինուին,
Ծովուն վերեւ կըրակներուն
Ու ձայներուն մահասարսուռ :

Մութն է իջեր ինձիմի հիւսեր,
Կարծես թելին հետ սարսափին:
Գիծը միայն հորիզոնին,
Ուր շարունակ, կայլակ կայլակ
Բըխումը կայ կարմիր վերփն
Ու վերփնու,
Բըխումն անհուն կըրակներու:

2

A II
36683

Արեալոյսին՝
Հեռուներէն մարմանդ, մարմանդ,
Բացուեր է թեւն հովիկներուն
Գարնանային:
Քաղաքն անհուն,
Արիւնամած մասերներով
Ճըմռելէ վերջ աչիւններն իր,
Կը նայի լուռ,
Ճամբաներուն՝ հեռու, մօտիկ,
Ուր կայ արիւն, դիակ ու սուգ:

Քաթամոնէն մինչեւ Սիոն,
Դադրեր է ալ երգը մահուան,
Ու նօսաքաճ խաւարին մէջ,

Արիւնըւայ, մերկ ու բոպիկ,
Կին ու աղջիկ,
Լալահառաչ կը փախչէին...:
.
Երկնին մէջ սրժողոյն աստղեր,
Նայուածքներուն սակ մանուկի
Կը դողային:
Ու փաղաքը հազարամեայ
Հոգեվարքի տենդով լեցուն,
Կըրթնած սրտում պարիսպներուն՝
Կը հեծկըլսայ:

Բաց են դուռներն
Քաղաքին սուրբ հազարամեայ...
Ու կը վառի նորէն ահա,
Երազն անուշ ու դարաւոր
Հոգիներուն մէջ բիրաւոր
Որդիներուն Իսրայէլի,
Որ աչքերին արիւնամած
Անքարք յառած
Դարպասներուն,
Կը մըսածեն բաներ, որոնք՝
Անուն չունին ու չունեցան,
Կուրծներուն սակ սերունդներու
Անհայրենիք:

Շարանն ահա նոր ուժերու,
Շարանն աղուոր ու յաղբազէն
Արեւելէն Յորդանանու,
Խարսխելու դրօշն իրենց
Պաշտպանութեան,
Դարպասներուն հազարամեայ
Սուրբ փաղափն,
Ուր կը դողան սարսուռներով
Վերջալոյսի,
Միմարէներ երկնքին դէմ
Պարզած թւերն իրենց կարկամ:

Ու նոր թափով,
Կըրակով նոր,
Կը նորոգուի գըրոհն ահեղ:
Կը տեղային զընդացիրներ,
Ու կարկուտին դիմաց ռումբին,
Հըրազէնին,
Բոց ու վառօդ կը փրսխէին
Թնդանօթներ:
Եւ իրարու կը խառնուին
Նորէն ահա,
Կեանքն ու մահ,
Քէն ու արունք
Հազարամեայ:

Ու գիշերուան ժօնին վրայ
Եղբրական,
Շառային մէջ արիւնազանգ
Կը փրփրէին, կը հեծկըլսան
Հրանօթներն ամէն տեսակ:
Թեթեւ, գինով ու խանդավառ,
Զոյգ կողմերէն տես կը սուրան
Ուրուականներ,
Հագած կրակ, հագած գիշեր,
Մինչ խըրամներ՝
Բացուած երախ ամենակուլ
Կը կաղկանձեն,
Բերդին դիմաց
Ինկող անհուն դիակներուն:

Լուսաբաց է,
Խաղաղութիւն աւերներուն,
Ռոնց սրտին կը ծաւալի
Կըսոր կըսոր, մարմին մարմին,
Շեղջը մըթին արհաւիրքին:

Միջոցն ի վեր,
Թաց ու կըպչուն, անընչելի
Բան մ'անորակ:
Հոն են բոլոր,

Մարմին մարմին, դիակ դիակ,
Որսը ռազմին, որսը մահուան,
Սինակոկին մէջ սրբազան:

Բըռունցքը սեղմ,
Մին աւազն է ամուր հանկեր.
Ուրիշ մ'անդին,
Ըսես սարսուռ մ'է փառացած:
Մօտիկն անուր,
Ծերունիի մ'աչերն են բաց:
Եւ ուրիշներ՝ դէմքերնին վար
Ինկեր, փըռուեր:

Արիւնն իրենց հակասներուն,
Մասի ծայրին ու մազերուն,
Ձերթ մութ քաւիշ իջեր մածներ:

Կէսօրուան դէմ, բերին փառիւղ,
Ու քափեցին շեղչերն ի վար
Դիակներուն:
Արեւին դէմ՝ փայլակ փայլակ,
Ծիծաղն անգութ թիթեղներուն:

Ճերմակ, կապոյտ, բոցերուն տակ,
Կը մօտեման ու կը բացուին,

Մարմին մարմին,
Ո՛սք եւ իրան, թեւ ու գըլուխ:
Տակաւ մուխը կը բարձրանայ՝
Բոցերէն վերջ,
Ու կը շինէ պատանքը լոյծ
Հալած, սեղած մարմիններուն:

3

Օրեր, օրեր, ու ամիսներ
Կը պայթէին հրազէններ,
Յօրինելու գետը կարմիր,
Ալիք ալիք, կոհակ կոհակ:
Երկիրն անբախտ, արիւնազանգ,
Կը հալածէ զակրներն իր,
Բոցէն փախչող կայծերու պէս:

Ամէն քաղաք ու ամէն գիւղ
Կէ՛ս մ'է սրժգոյն.
Համբաներուն՝ ամէնուրեք
Կեանքն է սառեր,
Պատկերին պէս հովէն եղծուած,
Զոր մանկան մասն աւազներուն
Կը դրոշմէ:

Օրեր, օրեր ու ամիսներ,
Գազանացած բազմութիւններ,
Իրենց հոգին,
Խառնած հուրին ու վառօդին,
Անյագաբար
Կերան զիրար:

Անդին մոռցուած գիւղի մը մէջ,
Ոնիրն անհուն, անմարդկային:
Մանուկ ու ծեր,
Կին ու աղջիկ,
Հարիւրներով կը մորթուէին
Մէկիկ մէկիկ:
Զրհօրներուն աչքերը կոյր
Ու մինարէն,
Վրկաներ են սրամային
Այդ վաճուէր:

Ու ամէն տեղ,
Դիւղերու մէջ, հեռու, մօտիկ,
Համբաներուն՝ քաղաքներուն՝
Կը կաղկանձէ ռմիւրը սուրբ,
Դունչն երկարած
Նըւիրական երազներու
Ոսկի աստղին:

Ամայի է ու անհալ
Երկիրն ամբողջ,
Ռազմի աստուած,
Գաւազանուն իր երկաթէ,
Կախարդեր է կեանք ու շարժում:

Մօտն ու հեռուն,
Որք ու զբոսում գիւղակներուն
Եւ հիւղերուն,
Օտարութեան անհիւրընկալ
Մըշուներուն՝
Բազմութիւններ,
Մերկ ու նօթի, անօգնական,
Կը մընան դեռ հալածական:

Երկիր քուտառ,
Հընձան անկուտ
Աստուածներու եւ մարդերու,
Եւ որ հիմա,
Երկգլխանի գազան մ'ինչպէս,
Դունչն իր դրած
Երկաթներու անգութ կուծփն,
Կը շընչէ մահ,
Ու կը քըֆնէ ծով ծով արիւն:

4

Պատկերին դէմ այս արիւնոս,
Աւերին մէջ համայնական,
Ուր կը հիւծին ամէն վայրկեան
Անո՛ք, սրտում, հալածական
Կեանքեր հազար,
Անբանացած ամբոխներու հրգօր տէրեր,
Աւխարհներու բընաջնջման
Վընի՛ռ կըսող դատաւորներ,
Խաբէութեան ու կեղծիքի
Հաննարիմաս խուզարկուներ,
Նենգ ու խարդախ,
Իրաւունքի, արդարութեան,
Կը նետեն *զառ* :
Ամէնուրեք եղբրախաղ,
Նորէն շրջուած ողբերգութիւն,
Կարմիր ծիծաղ :

Կապոյտին մէջ կը թեւածէ
Աղանի մը թեւակոտոր,
Իր կըսուցին՝
Խաղաղութեան ուսին փոխան,
Տըրցակ մը կայ խոսումներու
Անիրական :

Երուսաղէմ, Երուսաղէմ,
— «Նորէն լըփուած, նորէն այրի,
Տըրսմութեամբ լի» — :
Մարմնիդ վըրայ հազար վէրով,
Ռումբեր, ռումբեր, Տես կը սուլեն
Ողբերգական քըրփիչներով:
Եւ զոհերով ամէն օր նոր
Կը յօրինուի երգը մահուան:

Երուսաղէմ, Երուսաղէմ,
Լոյսի, սիրոյ,
Աննուն ոսան,
Խիղնն աշխարհի,
Ինչպէ՞ս կըրնաս լըփուիլ այսպէս
Սուրին, հուրին,
Եւ ուժերուն երկրակործան:
Առանց քեզի,
Խորհրդանիւս քու զօրութեան,
Զարիփն է միշտ ապերասան:
Առանց քեզի,
Մարդն է միմակ,
Ապագայի դուռին դէմ փակ:

Մը են այսօր,
Դաւեր, դաւեր,
Քեզ դարպասող ասպետներ քաջ
Արեւմուտքին քիստնեայ.

Արիւնն որոնց բանակներուն
Խաչանքեան,
Դեռ չէ չորցեր
Պարիսպներուդ քու սրբազան:
Մինչ քրեւամի գոյգ սրիւններ,
Տես կ'երկարին

Քու կողերուդ բազմաչարչար:

Լեռնադաշտերը կը դողան
Հեւքին ներքեւ անիւներու,

Ու քաւացած բազմութիւններ՝

Կը գալարին անգոր, անյոյս,

Հսպասումէն՝

Ա՛լ չըլուցող գիւերներու:

Երուսաղէմ, Երուսաղէմ,

Դինի կարմիր, ցորեն արգար,

Սերունդներու քաղցին դիմաց.

Քանի՜ դար է որ վառեր ես

Ջահըդ պայծառ,

Քայց կըրակուիլ չի կամենար

Քու սուրբ ջանէդ

Աւխարհն անգիղջ,

Աւխարհը քար :

Թող օրհնելի օրը այն մեծ ,

Կարմիր վայրկեանն ,

Երբ ծոցիդ մէջ

Հընչեց ձայնը բոլոր մարդոց

Նղբայրութեան .

Յետոյ սրբուած

արիւններէդ , ոմիրներէդ ,

Արիւնով մեծ ,

Եղար անհուն դու գերեզման ,

Լոյսի աղբիւր ու սրբաբան :

Երուսաղէմ , Երուսաղէմ ,

Դու հարսնաբան

Հոգիներու ազատութեան ,

Վերջին ցրնորք , վերջին տեսիլք

Ողջ մարդկութեան :

Աւխարհն այսօր լոյսիդ առջեւ

Կանգներ է պահ ,

Ատելութեան խաւարին մէջ ,

Մարդը մարդուն

Դարձեր է գալլ :

— «Սուգ են առեր
ձանապարհները Սիոնի,
Ո՛չ երթելի եւ ոչ ալ տօն
Տարեկանաց» — :
Պատկերն է նոյն՝ դարեր առաջ
Արտուրաւաս մարգարէին :

Երուսաղէմ, Երուսաղէմ,
Աւիսարհն ե՛րբէք ա՛ն չէր եղած
Այսօրն լրալիւր, այսօրն անարգ,
Մարդն ապերախս
Երկնքին դէմ
Այսպէս երբէք չէր հայհոյած :

Հազար վերնով,
Սիրելոյ արիւն, սիրելոյ աւեր,
Կը դիմանաս
Այս նոր դաւին ու մասնութեան :
Գիշերին մէջ կը բարձրանան
Նորէն խաչուած
Ձեռներդ սուրբ :

* *

Ա. Կեղդամա,
Հող սրբազան,

Գինն արիւնին, արիւններու,
Գին Ասուծոյ .
Ոսկին ամբողջ աշխարհներու,
Արիւնն հազար սերունդներու
Կաթիլ մ'իսկ չեն
Կըշիռփին մէջ քու անսահման,
Յաւիտեանէ մինչ յաւիտեան :

Ա.կեղդամա,
Խըմոր կախարդ,
Երկիրներէն մինչեւ երկինք,
Արիւնագիր, խաչակընիք
Մուրհակն անջինջ
Ու սեփական,
Միա՛յն, միա՛յն,
Քրիստոնեայ մեծ աշխարհին :

ԱՐԻՒՆ ԵՒ ՀՈՒՐ

Բ.

Երկներ երկին եւ երկիր
Երկներ եւ ծիրանի ծով,
Երկն ի ծովուն ուներ
Զկարմրիկ եղեգնիկն:

ԽՈՐԵՆԱՅԻ

Համայնական այս աւերին
Ու արիւնին դիմաց կանգուն,
Զերթ եղեգնիկն,
Հազար մահով դեռ չըմեռած
Կը դիմանաս ժողովուրդ իմ,
Գըլուխըդ յեց տառապանքի
Սննուն խաչին,
Ու սրտիդ սուր,
Բըռնած բաժակն արցունքներուն
Եւ արիւնին:

Կ'իյնան ռումբեր շուրջդ ու հեռուն,
Ու կը պայթին հըրազէններ
Բոց բոց, վէրք վէրք,
Արեւուն դէմ, ասղերուն հետ:

Բոցե՛ր անհուն փայլակնային
Ձայներու մէջ երկրասասան
Կը պատռուին ու կը մեռնին :
Ըսես երկինքն ըլլար փակուած
Քր մասերէն ,
Դուրս պոռթկալու
Ձայնով կըրակն այդ ահաւոր :

Գիշերն անհուն թեւ պատանփի ,
Արիւնամած ,
Գըմբէթն ի վար
Սուրբ Յակոբի
Կըսոր կըսոր կը խորհակուի :

Կ'իյնան ռումբեր ,
Ու կը պայթին հըրազէններ ,
Տանիքներուն , կամարներուն ,
Գաւիթներուն մէջ սըրբազան
Մենասանին ,
Ուր ծըլարած լուռ կը հըսկեն ,
Հազար մահով դեռ չըմեռած
Մանուկ ու ծեր կին ու աղջիկ :

Ու կը բացուի հըրառանդին
Սիրքը կարմիր , սիրքը երկաթ ,

Դրանդին դէմ եկեղեցւոյ
Եւ կամ բակին՝
Ու կը դողան կամար ու պաս
Ծածօք ու երգիք :
Եւ կը սարսին
Հոգիները մեծ ու պրզօրկ,
Ճիչն ու աղօթք
Բոլոր բոլոր հասակներուն
Իրարու մէջ իրարու հետ :

Յետոյ ուրիշ, ուրիշ ձայներ,
Միշտ բացխրփիկ լոյսի մէջէն,
Յետոյ ուրիշ յետոյ ուրիշ,
Կարծես նուազ մ'այլուրային
Զոր ածէին հովին վրայ
Անսես ձեռքեր :

Կ'իյնան ռումբեր
Ու կը պայթին հրազէններ,
Ապահով ո՛չ մէկ ապաստան.
Ռումբ մ'աւելի կ'արծէ այլես
Քան բանգարան :
Նըժարին մէջ գազանացած
Այս աշխարհի որդիներուն,
Թանկ կը կրճուէ կապարն անարգ,

Քան մարդերու կեանքն ու պատիւ,
Կարողիկէն ու ապարանք:

Կ'իյնան ռումբեր,
Յօրինելու,
Լոյսի, ձայնի, արիւններու
Հանդէս մ'անհուն, անպարագիծ:

Կը պրլուի մանուկն իր մօր,
Մայրն ամուսնոյն,
Ու կը կանչեն զիրար բոլոր
Առանց ձայնի ու նայուածքի,
Մէկուն գանկէն
Շառախղով մը արիւնի,
Միւսին կողէն, սրունգներէն
Աղբերացող մահուան գինին:

Կին մը անա գեղահասակ,
Տաւօր ինչպէս աղբիւրին տակ,
Մարմնէն արիւնը հոսելով:
Մանուկի մը փոկիկն անոր
Քանկն է պատռեր:
Պատի կուտին կը դողդըղայ
Արիւնին մէջ ծեր մը զրթոյն,

Իր շրթներուն բառն է սառեր,
Անէ՛ծք, աղօ՞թք,
Մարդ չի գիտեր:

Բայց կը պայթին հրազէններ,
Կ'իյնան ոռոմբեր,
Անոնց ռիթմին տակ հրացայտ
Ժիր ու կրտսիչ պարմանիներ,
Թեւերուն՝ խաչ,
Մահուան նանկէն տես կը խըլեն,
Մահուան մօտէն անցած կեանքներ:
Մինչ կը տեղայ կը ծաւալի,
Մահուան թելով,
Կարկուտն անհուն
Կապարներուն,
Ու ձայնն անանց անպատմելի
Կըտաւ թանձր սարսափի:
Ու շրտաւ թաղմութիւններ
Իրար վրայ իրարու դէմ,
Քար են կրտսեր դէմքերն ամէն:

Քիչ մը անդին,
Ներքնայարկի մ'ապաստանին
Հոյլն անձընդիր կարմիր խաչի,
Կէս գիշերուան անեղ ժամին,

Արցունք արցունք, ժըպիս ժըպիս,
Կը հանդերձէ
Նորէն բացուող վերքը հայուն:
Կը դարմանէ իրմէն անդին
Վերքն օսարին,
Վերքն արաբին ու հրէին:

Վերքը անոնց՝
Որ դեռ երէկ
Մեր մարմինէն առաջ բացին
Վերքը անբոյժ մեր սիրտերուն,
Երբ ծակեցին կապարներով
Դուռն հինաւուրց
Մենասանին,
Անարգելով կարգն ու արգելի,
Եւ օրէնքները սրբազան
Խալիճներուն,
Խոստումին մէջ մեծ մասեանին
Իրենց ցեղին:

Վերքը անոնց՝
Որ դեռ երէկ, դարանակալ,
Կը սրէին թուր ու դաշոյն
Ծառաւ արեան, ծառաւ ինչքին
Դըժբախտ հայուն,

Ու շրնական հայհուհներով
Կոչելով զայն՝
Սրման խային :

Ո՛վ աննըման, անպասմելի
Հայ պասմութիւն,
Տարբեր որուն գիրն են գրեր:
Մենք դարերով ենք կարդացեր
Գիրն այդ կարմիր,
Խորաններուն դէմ խառոյկին,
Լիններուն մէջ արիւններուն,
Շիրիմներու անգութ փարին:

Ո՛վ աննըման, անպասմելի
Կեանք հայուն,
Ինքզինքն ըրած իրմէ անդին
Եւ իրմէ վեր,
Լուռ պատարագ
Եւ ապրելու անպասմելին:
Հոս ես նորէն, փրշուր փրշուր,
Հարուածին սակ նակասագրին
Պլլուած փէշին քու աստծոյդ՝
Կամարներուն սակ սրբազան
Գըլխադիրի:
Հոս ես նորէն,

Ռումբերու սակ եւ անտէրունջ
Շունին, գայլին, աւազակին,
Գինովն ուծին քու արիւնին:

Ո՛վ անըման, անպատելի
Հայ պատմութիւն.
Ահա նորէն
Բացուող փոսեր,
Երկարելու շարանն անհուն
Մեռելներուդ,
Կրակ համրիչ արիւնաբաւ
Զաւկըներուդ,
Արեւելէն մինչ արեւմուտ:

Հոն՝ այն մըթին կամարին սակ,
Զուրկ արեւու լոյսէն անգամ
Եւ անդազադ,
Տես կը հանգչին հազար վերփոխ
Մեռելներ նոր,
Իբրեւ պատանի արիւնթաթախ
Շապիկն է լոկ իրենց ուսին.
Այնպէս անուշ ու այնպէս քաղցր,
Ողջերուն հետ ողջերուն քով:
Կեանքի մահուան եղբայրութիւն:

Հոս է ահա սիրս մը զդու,
Որ դեռ երէկ,
Երազի կոյս ծառին ներքեւ
Զինասերեւ,
Իր շրթներուն կը դողդղար
Համը հրգօր այս աշխարհին,
Ու իր անուշ նայուածքներէն՝
Լոյսն իր սրտին
Կ'աղբերանար ու կը բաշխուէր,
Հոգիներուն հեռու, մօտիկ:
Այժմ իր հոգին՝ թռչուն զրնձում,
Կապոյտին տեղ ցաւը կսցած
Դեռ չապրուած տարիներուն,
Ո՛վ գիտէ թէ ուր կը շրջի,
Առանց իր մօր տառուկ կուրծքին:

Հոն՝ աչք մը մօր,
Որ չէ փակուած
Հասակին դէմ իր մանկիկին:

Քիչ մը անդին,
Ոսկեայրսակ գրլուխ հարսի,
Հազիւ կապած նարոջ սուրբ
Հայ կիներուն,
Աչքերուն մեղր՝

Եւ արգանդին հազար երազ :

Այսպէս է գիրն մեր ամենուն,
Գիրը հայուն,
Ո՛վ աննրման
Զարհուրելի հայ պատմութիւն :

Բայց արդար է կեանքը հայուն,
Փռնէն ելած հացին պէս սափ,
Զոհողութեան ակօսներէն,
Արիւն արիւն, բրտինք բրտինք
Իրար հիւսուած,
Ինչպէս բաժակն երկնակրնիք :
Իմա՞սն անուշ գեղեցկութեան
Այս ամենուն,
Սէրը արեան, սէրը հայուն,
Որ իրարու կը շողկապէ սիրտերը մեր,
Ինչպէս որան խարսիւղագեղ,
Իրարու հաց ընծայելով բոլոր կամքեր,
Սեւ աղէտի թաթին ներքեւ :

Ու հեղեղին դիմաց ցաւին
Ու զրկանքին,
Անոնք բոլոր,

Սիրտերն իրենց ըրած սեղան
Եղբայրական,
Փաստը զրին ահա նորէն
Ազնուական իրենց արեան:

Ու դեռ անդին,
Տանիքներուն, դարպասներուն,
Երիտասարդ ու պարմանին
Զէն ի ձեռին,
Տես կը կենան
Ընդդէմ գողին, աւազակին,
Ընդդէմ բոլոր վրսանգներուն
Գիւերասող,
Ժանիքն որոնց
Միտ հանոյ՜նու է կարկառուեր,
Հայու ինչքին ու արիւնին,
Հայու պատուին:
Երիտասարդ ու կորովի,
Հատ կը նային մահուան աչքին,
Կեանքերն իրենց ըրած վահան
Ու առանալ,
Մահուան նետին ու խաւարին:

Ու դեռ հեռուն,
Երդիքներուն ճակ ապահով,

Յամաֆներէն ծովէն անդին,
Հարազատներն մեր արիւնէն,
Արցունք, արցունք,
Տես կը դրկեն բաժինն արդար,
Քրտիններովն իրենց շահուած:
Վերփիդ համար նորէն բացուած,
Կը պատրաստեն գինի ու ձէթ:

Ամենէն վեր, ամենուն դէմ,
Կը թեւածէ վանքը կախարդ,
Հագած նորէն զէն ու ասպար
Ընդդէմ բոլոր չարիքներուն.
Բռնած բաժակն իր գմբէթին
Խաղաղութեան,
Այժմ լեցուն արիւնովն իր զաւկըներուն:
Ո՛վ աննըման
Հայ պատմութիւն:

Արիւնին դէմ, խաւարին մէջ,
Վանքն անասան,
Երկնի վրայ ձեռնած վահան,
Նետերուն դէմ, ռումբերուն տակ

Ան կը մընայ,
Իբր անկործան ոգին անուշ
Ողջ հայութեան:
Ան կը մընայ սապանն հըզօր
Ընդդէմ բոլոր արիւններուն՝
Ընդդէմ մահուան:
Թեւերուն սակ որդեգորով
Ողջ ենք բոլոր,
Ինչպէս երբեմն այն օրերուն,
Երբ վանքն հայուն
Տապանն էր սուրբ,
Ընդդէմ սուրին ու կըրակին,
Ընդդէմ մահուան:

Վանքն հայկական,
Յեղի մը մեծ ու դարաւոր
Ճիգը հուժկու,
Կամարներուդ մէջ թափ կ'առնեն
Սըլացքն անհուն
Երկինքներուն:

Ու խորանիդ առջեւ վառող
Կանթեղին պէս,
Կը հրկիզուին, կը պլպլան,

Տըրոփ տըրոփ եւ լոյս առ լոյս,
Կեանքներն անուշ
Բեկորներուն փու հարազատ,
Անձնիւր անոնց՝
Մէկ մէկ նըրազ,
Երէկ փանդուած հայութեան ճան,
Անձնիւրն անոնց՝
Մէկ մէկ պատուար
Ու ապաստան,
Նորանորոգ վաղուան յոյսին
Ու երազին,
Հայու կարմիր հայրենիքին :

Կ'իյնան ռումբեր,
Մօտիկ, հեռու,
Ու կը պայթին հըրազէններ .
Վանքը կախարդ,
Անհուն վահան,
Սիրս անկործան,
Միշտ բաբախող
Դըժոխքներու կենիւրին դէմ,
Չարիքներուն ընդդէմ բոլոր,
Երեսիլի աներեսոյթ :

Ու կը բացուի

Թե՛ն հրաւճին
Միսֆերուն մէջ,
Եկեղեցւոյ գմբէթին սակ
Սուրբ ծերունին,
Պարիսպներուն՝
Համակ ներմակ,
Զինն ու ասպէսը հինաւորց,
Մեր սրբազան
Հէֆեաթներուն:

Գմբէթին սակ
Սուրբ ծերունին,
Գաւազանով աղամանդէ
Տես կը բախէ,
Երկինքներու կապոյտ դրան.
Աղբսեղու՝
Խաղաղութիւն ու բարութիւն
Վըրան արեան հեղեղներուն,
Ու ձայներուն մահասարսուռ
Մութ սիրտներուն,
Զակըրներուն իր հարազատ:

Այսպէս կ'ըսէ
Տեսիլն անսուտ,

Յօրինելու անա նորէն
Հըրաւեն հայուն,
Կեանք որուն հըրաւ ինքնին,
Յաւիտեանէ մինչ յաւիտեան :

Ու կը պատմեն,
Երկու ծերուկ, երկու մանուկ,
Ականջն որոնց՝
Վարժ է ձայնին երկինքներու,
Սիրտերն որոնց՝
Օրոց անմեռ
Հըրաւներու :

Ու կը պատմեն,
Երկու ծերուկ, երկու մանուկ,
Թէ գիշերուան անեղ ժամուն,
Ծերն այդ հըրաւ,
Կը հնչեցնէր արցունք, արցունք,
Ժըպիս, ժըպիս,
Չանգակները Սուրբ Յակոբի.
Ինչպէս իրենց մայր կորուսող
Աստղերը լուռ,
Ինչպէս զաւակն իրենց քաղող
Չեփիւոներ սուրբ :

Կը հնչէին,
Տըրուփ տըրուփ, կաթիլ կաթիլ,
Անեղիւրային,
Ձանգակները Սուրբ Յակոբին,
Բանալու նոր բարիքներով
ձամբան արեւ,
Ուրախութեան եւ արիւնի
Մեծ խորհուրդին:

Ակեղդամա՛
Հնձանին մէջ արիւններուդ,
Ծոցն ակօսին քու հողերուդ,
Հայ արիւնին
Կտքեր են միշտ շիթեր մաքուր,
Եւ որ հիմա,
Հողերուն մէջ քու արիւնոս
Ու սրբազան,
Կ'իյնան ահա,
Իբրեւ արիւն իբրեւ նշխար,
Խորհուրդին դէմ զոհողութեան
Ողջ հայութեան:

Ա.կեղդամա՛
Իցիւ թէ ա՛ն
Ա.բիւնն անհուն
Ժողովուրդիս տառապահար ,
Խաղաղութեան բանար իր թեւ ,
Փոքրեկին դէմ այս անսահման ,
Կրակներուն՝ երկրակործան ,
Մաքամափուր
Զերթ ծիածան :

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220036683

[In]

Clamp

A
36683

ԳԻՆ՝ ԵՐԿՈՒ ԾԻԼԻՆ